

Όταν η ελληνική νεολαία πολιτικοποιεί τη συζήτηση

Πρωτότυπη συνέντευξη στα ελληνικά - Απομαγνητοφώνηση

Η Camelia, η Valentina, η Sabrina, η Denisa και η Delia από το συντακτικό προσωπικό του γυμνασίου UNIREA στο Μπρασόβ ενδιαφέρονται να μάθουν αν οι νέοι Έλληνες απασχολούνται με την πολιτική. Ο Κώστας ΓΟΥΣΗΣ, συντονιστής Project για το Ινστιτούτο Έτερον, απαντά στις ερωτήσεις τους.

<https://globe-reporters.org/spip.php?article2968>

Ερώτηση 01

Μπορείτε να συστηθείτε;

Να σας ευχαριστήσω κιόλας πολύ. Είμαι ο Κώστας Γούσης, εργάζομαι στο Ινστιτούτο ΕΤΕΡΟΝ -Ινστιτούτο για την Έρευνα και την Κοινωνική Αλλαγή-, όπου ο ρόλος μου είναι να συντονίζω κάποια από τα ερευνητικά προγράμματα του ΕΤΕΡΟΝ και συγκεκριμένα προγράμματα που σχετίζονται με την νέα γενιά.

Ερώτηση 02

Πώς αντιλαμβάνονται οι νέοι στην Ελλάδα το σημερινό πολιτικό τοπίο, ειδικά στην Αθήνα;

Ιδιαίτερα στην Αθήνα, (με βάση δηλαδή και ζητήματα που έχει αναδείξει και το Ινστιτούτο) ένα από τα σημαντικά προβλήματα τα οποία αφορούν τους νέους είναι τα θέματα που σχετίζονται με την στέγαση. Η στεγαστική επισφάλεια είναι πολύ μεγάλη στη νέα γενιά. Αυτό μπορούμε να το σκεφτούμε και με νέα παιδιά που, από την επαρχία, περνάνε σε διάφορες σχολές της Αθήνας και προσπαθούν να βρουν ένα σπίτι για να μείνουν και δυσκολεύονται πάρα πολύ, γιατί τα ενοίκια είναι στα ύψη. Και [δυσκολεύονται] γιατί δεν είναι εύκολο να μούνε και σε φοιτητικές εστίες.

Αυτά είναι ζητήματα που είχαμε αναδείξει και με ένα ερευνητικό πρόγραμμα του Ινστιτούτου που είχε συντονίσει ο συνάδελφος ο Άλκης Καφετζής, «Ενοίκια στα ύψη». Εκεί, λοιπόν, φαινόταν ότι οι νέοι θεωρούν ότι αυτό είναι [πάρα] πολύ σημαντικό πρόβλημα και δεν αντιμετωπίζεται πολιτικά με όρους που να δίνουν όντως λύσεις. Προσπαθώντας να συμβάλουμε σε αυτή την κατεύθυνση και μέσα από συζητήσεις με νέους ανθρώπους (υπάρχει υλικό και στο site του Ινστιτούτου με νέους και νέες που αφηγούνται τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν να βρουν σπίτι), προσπαθήσαμε να συμβάλουμε μέσα από κάποιες προτάσεις πολιτικής. Τι θα μπορούσε, δηλαδή, να γίνει για να ρυθμιστεί το ζήτημα.

Να μπει ένας φραγμός στα ανεξέλεγκτα ενοίκια και να ενισχυθούν οι κοινωνικές πολιτικές που έχουν να κάνουν και με την κοινωνική κατοικία που στην Ελλάδα δεν είναι καθόλου -μα καθόλου- αναπτυγμένες.

Ερώτηση 03

Ποιο ρόλο παίζουν τα κινήματα της νεολαίας στη διαμόρφωση της πολιτικής γνώμης και δράσης;

Στην Ελλάδα είναι σημαντικός -θα μπορούσε να πω- ο ρόλος των κινήματων της νεολαίας. Και, ιστορικά, στην διαμόρφωση αυτού που λέμε στην Ελλάδα «Μεταπολίτευση». Άλλωστε, η νέα γενιά είχε πρωταγωνιστήσει την περίοδο της δικτατορίας στην Ελλάδα, μεταξύ '67 -'74, με τη μεγάλη εξέγερση του Πολυτεχνείου στους αγώνες για δημοκρατία. Αλλά και τις δεκαετίες που ακολούθησαν, η νέα γενιά έβαζε τη σφραγίδα της στις πολιτικές εξελίξεις με τις διεκδικήσεις της, με την ορμή της με τα όνειρά της κ.ο.κ. (=και ούτω καθεξής).

Πολύ πιο πρόσφατα, τα τελευταία χρόνια και την περίοδο που λειτουργεί το Ινστιτούτο και μελετάμε τη νέα γενιά, υπάρχουν κινήματα νέων. Θέλω να αναφερθώ συγκεκριμένα στη μεγάλη συμμετοχή των νέων στις κινητοποιήσεις μετά το θανατηφόρο δυστύχημα στα Τέμπη.

Γνωρίζουμε ότι αυτό το δυστύχημα ήταν το πιο θανατηφόρο που έχει καταγραφεί στα ελληνικά χρονικά. Πολύ μεγάλο κομμάτι των ανθρώπων που έχασαν τη ζωή τους ήταν νέοι άνθρωποι. Το τρένο είναι ένα μέσο που χρησιμοποιούν κατ' εξοχήν οι νέοι άνθρωποι, και ειδικά οι φοιτητές και οι φοιτήτριες που πηγαίνουν στα πανεπιστήμια. [Άρα, οι νέοι] ευαισθητοποιήθηκαν πάρα πολύ ζητώντας δικαιοσύνη. Και αυτή η ευαισθητοποίηση και η μαζική τους συμμετοχή σε κινητοποιήσεις του δρόμου, αλλά και σε δρώμενα (πολιτιστικά δρώμενα στη μνήμη των θυμάτων, τρόποι έκφρασης για να τιμηθεί η μνήμη των θυμάτων) έπαιξαν ένα ρόλο ούτως ώστε στην δημόσια συζήτηση να εμφανιστεί έντονα αυτή η απαίτηση για δικαιοσύνη.

Και μετά, βέβαια -εκτός από τους νέους και τις νέες- τεράστιο ρόλο έπαιξαν και άλλα τμήματα της κοινωνίας και πάνω από όλα οι συγγενείς των θυμάτων που μέχρι σήμερα αγωνίζονται για να πέσει φως στο έγκλημα αυτό το οποίο συνέβη στα Τέμπη.

Ερώτηση 04

Ποια ζητήματα βρίσκουν ιδιαίτερη απήχηση στη νέα γενιά στην Ελλάδα;

Αναφέραμε ήδη τη στεγαστική επισφάλεια, τα θέματα στέγασης. Θέλω να σας αναφέρω και άλλο ένα θέμα (που σχετίζεται και με το τελευταίο ερευνητικό του Ινστιτούτου ΕΤΕΡΟΝ που έχω συντονίσει) είναι το θέμα της εργασιακής επισφάλειας. Η Ελλάδα είναι μια χώρα που -λόγω και της τελευταίας δεκαετίας με τις πολιτικές λιτότητας, τα μνημόνια κ.λπ. (=και τα λοιπά)- στο κομμάτι της εργασίας είχαμε μια σοβαρή απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων.

Ειδικά οι νέες γενιές μπαίνουν σε μια αγορά εργασίας χωρίς καν τις μνήμες της περιόδου πριν από την κρίση όπου υπήρχε ένα πλαίσιο που -δεν ήταν και τότε βέβαια ιδανικό, αλλά σίγουρα- ήταν καλύτερο από το σημερινό. Αυτά τα θέματα, λοιπόν, της εργασιακής επισφάλειας (και από τις δικές μας έρευνες, δηλαδή και τα στοιχεία) φαίνεται ότι αφορούν ιδιαίτερα τη νέα γενιά. Θέματα δηλαδή που έχουν να κάνουν με τον εργάσιμο χρόνο, υπερωρίες, τήρηση της σύμβασης εργασίας ή όχι, απλήρωτες -πολλές φορές- υπερωρίες, κακομεταχείρισης στους χώρους δουλειάς, φαινόμενα εργοδοτικού αυταρχισμού, ακόμη και [θέματα] σεξουαλικής παρενόχλησης ή σεξιστικής συμπεριφοράς, ζητήματα εργασιακού burnout που είναι αυτή η διαρκής αίσθηση της κόπωσης...

Είναι θέματα τα οποία απασχολούν πολύ τη νέα γενιά, γιατί τα βιώνει. Και τα βιώνουν ιδιαίτερα τα παιδιά που βγαίνουν από τις διάφορες σχολές, τα ιδρύματα και νιώθουν ότι τα πτυχία που έχουνε δεν τους εξασφαλίζουν επαγγελματικά δικαιώματα και αξιοπρεπή εργασία. Και αν αρχίζουν να δουλεύουν σε αντικείμενα που πολλές φορές δεν είναι αυτά στα οποία σπούδασαν, προσπαθούν διαρκώς να αποκτήσουν νέες δεξιότητες, πληρώνοντας οι ίδιοι και οι ίδιες για την απόκτηση αυτών των δεξιοτήτων και αυτό τους προκαλεί ένα διαρκές άγχος για το μέλλον.

Ερώτηση 05

Σε ποιο βαθμό οι νέοι Έλληνες συμμετέχουν σε διαδηλώσεις, εμπλέκονται σε πολιτικές δραστηριότητες και μέσα από ποιες πρωτοβουλίες ή πλατφόρμες;

Αναφέραμε ήδη την μεγάλη συμμετοχή των νέων σε κινητοποιήσεις μετά το θανατηφόρο δυστύχημα στα Τέμπη. Συνολικότερα -θα λέγαμε ότι- το τελευταίο ειδικά διάστημα, βλέπουμε μια έντονη συμμετοχή των νέων σε κινητοποιήσεις. Θα ήθελα να αναφέρω το παράδειγμα των πανεπιστημίων και του φοιτητικού κινήματος για την υπεράσπιση του άρθρου 16 του Συντάγματος. Στο άρθρο 16, το Ελληνικό Σύνταγμα υπερασπίζεται τον αποκλειστικά δημόσιο χαρακτήρα των πανεπιστημίων. Υπήρξε, λοιπόν, μια πρωτοβουλία της κυβέρνησης -παρά το γεγονός ότι δεν έχει αναθεωρηθεί το Σύνταγμα, είναι σε ισχύ το άρθρο 16- να υπάρξει παράκαμψη του άρθρου 16 και [συνεπώς] ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων. Για αυτό, υπήρχαν μεγάλες αντιδράσεις συνολικά από την εκπαιδευτική κοινότητα. Αλλά το πιο ενεργό κομμάτι σε αυτές τις κινητοποιήσεις ήταν οι φοιτητικοί σύλλογοι.

[Οι φοιτητικοί σύλλογοι] για πολλούς μήνες -σχεδόν σε εβδομαδιαία βάση- κάνανε κινητοποιήσεις στους δρόμους, υπήρχαν καταλήψεις στα πανεπιστήμια, πάρα πολλές πρωτοβουλίες, συντονιστικά, πολιτιστικές εκδηλώσεις... Αντίστοιχα, τα τελευταία χρόνια έχουμε δει κινητοποιήσεις και στα σχολεία. Την περίοδο της πανδημίας, στα σχολεία, κινητοποιήθηκαν και οι μαθητές και μαθήτριες, ζητώντας μέτρα προστασίας. Γενικά, μπορούμε να πούμε ότι -σε μια περίοδο που δεν είναι δεδομένο ότι υπάρχει πολιτικό ενδιαφέρον και συμμετοχή- οι νέοι και οι νέες σε πολλές περιπτώσεις δείχνουν να προσεγγίζουν την πολιτική με δικούς τους πρωτότυπους τρόπους και νέες μορφές πολιτικής πρακτικής, αλλά και παραδοσιακές.

Γιατί -κόντρα πολλές φορές στα στερεότυπα που υπάρχουν για τους νέους και τις νέες- από τα δικά μας στοιχεία φαίνεται ότι [οι νέοι] ψηφίζουνε μαζικά, συμμετέχουν στις τελευταίες εκλογικές διαδικασίες και

έχουν ένα ενδιαφέρον για την για την πολιτική. Ξαναλέω, βέβαια, πολλές φορές υπάρχει θέμα, τι εννοούμε πολιτική, τι καταλαβαίνουν οι νέοι και οι νέες ως πολιτική, και εδώ πέρα υπάρχουν και διαφορές που έχουν να κάνουν και με τις γενιές.

Ερώτηση 06

Αισθάνονται οι νέοι ότι η φωνή τους ακούγεται και λαμβάνεται υπόψη στη διαδικασία λήψης πολιτικών αποφάσεων;

Πιο αρμόδιοι να το απαντήσουν είναι πιο νέοι και νέες για το πώς νιώθουν. Η γενική αίσθηση που έχω εγώ από τα ερευνητικά προγράμματα που συντονίζω είναι ότι δεν νιώθουν ότι η φωνή τους ακούγεται ή τουλάχιστον έχουν την απαίτηση να ακούγεται με έναν πιο ουσιαστικό τρόπο. Γιατί [οι νέοι] νοιάζονται για μια σειρά από ζητήματα, αγχώνονται για μια σειρά από ζητήματα, διεκδικούν μια σειρά από ζητήματα, και πολλές φορές υπάρχει μια αίσθηση παράκαμψης της δικής τους ματιάς, της δικής τους βούλησης. Δεν μπορεί να προχωρήσει μια κοινωνία αν όσοι και όσες είναι στα πολιτικά πράγματα δεν ακούσουνε τους νέους και τις νέες, γιατί αυτό είναι το κομμάτι [της] που δείχνει προς το μέλλον.

Ερώτηση 07

Η οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα έχει επηρεάσει τις φιλοδοξίες των νέων;

Είναι σίγουρο αυτό. Η οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα έχει επηρεάσει σίγουρα τις φιλοδοξίες των νέων, ακριβώς και για τον ιδιαίτερο λόγο που σας είπα πριν ότι η Ελλάδα βίωσε τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης με έναν εξαιρετικά έντονο, πρωτόγνωρο τρόπο στο πλαίσιο της κρίσης της ευρωζώνης μετά το 2010. Επομένως, οι νέοι και οι νέες -δηλαδή άνθρωποι που σήμερα είναι είναι 25 χρονών- μεγάλωσαν μέσα στην κρίση. Και επομένως, και τα βιώματά τους από την πρώιμη παιδική ηλικία ήταν τα βιώματα των προβλημάτων που γέννησε η κρίση μαζικά στην ελληνική κοινωνία και τις οικογένειες θέματα που είχαν να κάνουν με την ανεργία, με τη δυσκολία να πληρωθούν οι λογαριασμοί, με ανθρώπους που φεύγουν στο εξωτερικό για την αναζήτηση εργασίας. Όλη αυτή η δυσκολία και όλη αυτή η ψυχολογική επιδείνωση υπήρχε την περίοδο της κρίσης, σίγουρα είχε μια σοβαρή επίπτωση και στη νέα γενιά.

Δεν πρέπει να υποτιμήσουμε και το ρόλο και της πανδημίας. Γιατί σε μια κρίσιμη περίοδο για τη διαμόρφωση της πολιτικής ταυτότητας των νέων, [οι νέοι] βίωσαν ένα πρωτόγνωρο συμβάν παγκόσμιας κλίμακας, όπου και η διαχείρισή του -με τα πολύ παρατεταμένα lockdown- σίγουρα είχε ψυχολογικές επιπτώσεις που ίσως ακόμα δεν τις έχουμε καν δει ή δεν έχουν και την απαιτούμενη χρονική απόσταση για να τις αντιληφθούμε σε όλη τους την έκταση και το βάθος.

Ερώτηση 08

Υπάρχουν σημαντικές διαφορές στις πολιτικές απόψεις μεταξύ των νεότερων και των μεγαλύτερων γενιών στην Ελλάδα;

Κοιτάζτε, (πιάνοντας λίγο και το προηγούμενο [ερώτημα] για τις φιλοδοξίες) είναι δεδομένο ότι οι νέοι και οι νέες βλέπουν με έναν άλλο τρόπο τα πράγματα γιατί έχουν όλη τους τη ζωή μπροστά τους. Αυτό τους οδηγεί πολλές φορές να σκέφτονται και με διαφορετικούς τρόπους. Παραδείγματος χάρη, η εργασιακή επισφάλεια είναι ένα φαινόμενο το οποίο επιδρά σε όλες τις ηλικίες, όμως στους νέους και τις νέες βλέπουμε πιο έντονα την τάση να σκέφτονται να φύγουν προς το εξωτερικό, το οποίο έχει και έναν ηλικιακό προσδιορισμό σε σχέση με το πόσο έντονα εκφράζεται αυτή η επιθυμία. Πάντως, πηγαίνοντας σε άλλα θέματα, πολλές φορές -και στις έρευνές μας- θα δούμε πολύ διαφορετικά ποσοστά ανάλογα με τις ηλικιακές κατηγορίες. Μάλιστα, ορισμένες φορές πηγαίνει κάτω από 35 και πάνω από 35 (παρόλο που είναι ένα ερώτημα μέχρι που φτάνει η νέα γενιά).

Βλέπουμε αυτή την τομή. Παραδείγματος χάρη, θέματα που έχουν να κάνουν με τα ΛΟΑΤΚΙ δικαιώματα, τα δικαιώματα των ομόφυλων ζευγαριών στο γάμο και την τεκνοθεσία που συζητήθηκε αρκετά το τελευταίο διάστημα στην Ελλάδα γιατί υπήρχε και μια θεσμοθέτηση σε αντίστοιχη κατεύθυνση... Βλέπουμε στις έρευνές μας ότι η ηλικία ήταν σοβαρή μεταβλητή παράμετρος διαφοροποίησης των απόψεων των πολιτών για αυτά τα ζητήματα. Όσο πιο νέοι και νέες ήταν, τόσο πιο θετικά διακείμενοι και διακείμενες [ήταν] σε θεσμοθέτηση ΛΟΑΤΚΙ δικαιωμάτων. Όσο μεγαλώνει η ηλικία εμφανίζονται όλο και πιο συντηρητικές απόψεις σε αυτά τα ζητήματα. Έχει συντελεστεί, δηλαδή, μια αλλαγή νοοτροπίας σε μια σειρά ζητημάτων. Σας έφερα το παράδειγμα των ΛΟΑΤΚΙ δικαιωμάτων δεν είναι το μοναδικό. Θα μπορούσαμε να συζητήσουμε κι άλλα [ζητήματα] όπου βλέπουμε γενναιακές διαφοροποιήσεις.

Ερώτηση 09

Πώς συμβάλλουν τα ελληνικά σχολεία στη διαμόρφωση της πολιτικής συνείδησης των νέων Ελλήνων; Παρέχεται πολιτική παιδεία;

Κοιτάζτε τώρα, για να σας είμαι ειλικρινής, εμείς δεν έχουμε ως ερευνητικό ινστιτούτο εργαστεί ιδιαίτερα στο κομμάτι της εκπαίδευσης των νέων. Οι περισσότερες έρευνες μας αφορούν νέους και νέες 17 ετών και πάνω, δηλαδή [αφορούν] περισσότερο [νέους] αφού τελειώνουν το σχολείο. Αυτό είναι ένα ζήτημα που απαιτεί ειδική μελέτη. Θα μπορούσα όμως να σχολιάσω και να πω ότι τα τελευταία χρόνια βλέπουμε μια μείωση του ρόλου μαθημάτων στα προγράμματα σπουδών στα σχολεία που αφορούν την αγωγή του πολίτη. Βγαίνουν από το πρόγραμμα σπουδών. [Βγαίνουν] μαθήματα που έχουν να κάνουν με την κοινωνιολογία. Αυτή η κατεύθυνση σίγουρα δεν βοηθά τη διαμόρφωση πολιτικής συνείδησης των νέων. Μια ενισχυμένη παρουσία μαθημάτων, κοινωνιολογίας, αγωγής του πολίτη θα βοηθούσε περισσότερο στην εξοικείωση των νέων με τα σχετικά ζητήματα και στο να έχουν περισσότερα εφόδια για να μπορούν αντιλαμβάνονται το πολιτικό γίνεσθαι όταν θα βγουν και από τα σχολεία και έτσι θα περάσουν σε επόμενα στάδια ανάπτυξης, εξέλιξης και σχέσης τους με την κοινωνία.

Ερώτηση 10

Σε ποια ηλικία πιστεύετε ότι ένας νέος που θέλει να μπει στην πολιτική πρέπει να μπορεί να βρει δουλειά; Και κατά τη γνώμη σας, πώς θα μπορούσαμε να διευκολύνουμε την είσοδο των νέων στην πολιτική σκηνή;

Αντιστρέφοντας λίγο αυτό το ερώτημα: ένας νέος και μια νέα που δουλεύουν με όρους φοβερής εργασιακής επισφάλειας -με σπαστά ωράρια με απλήρωτες υπερωρίες, οι που αναγκάζονται να κάνουν 2 ή και περισσότερες δουλειές για να τα βγάλουν πέρα- έχουν το χρόνο να ασχοληθούν με την πολιτική; Έχουν το χρόνο να ενημερωθούν; Έχουν το χρόνο να διαμορφώσουν άποψη και να δράσουν; Αυτό είναι το πιο σημαντικό ερώτημα, [δηλαδή ποιο είναι] αυτό που αποτρέπει πολλές φορές τους νέους και τις νέες να ασχοληθούν με την πολιτική. Και όχι μόνο με την κεντρική πολιτική με την έννοια να θέσουν υποψηφιότητα για δημοτικές ή βουλευτικές εκλογές ή ευρωεκλογές, [το οποίο είναι εξίσου] πολύ σημαντικό. Αλλά ακόμα και με την πολιτική καθημερινότητα, να είναι ενεργοί και ενεργές σε ένα σύλλογο, σε ένα σωματείο, σε μια συλλογική δράση στη γειτονιά τους. Είναι πολύ κομβικό το ζήτημα του χρόνου. Είναι πολύ κομβικό το θέμα του αποκλεισμού, τελικά, των νέων από την πολιτική μέσα από τις συνθήκες φοβερής επισφάλειας που διαμορφώνονται στην καθημερινότητά τους. Άρα, η διευκόλυνση της συμμετοχής τους έχει να κάνει με την αντιμετώπιση αυτών των μεγάλων ζητημάτων. Βέβαια, δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος για να αντιμετωπιστούν αυτά τα ζητήματα, πρέπει οι νέοι να ασχοληθούν με την πολιτική. Εκεί είναι και η δυσκολία αυτών των ζητημάτων, αν θέλετε.

Ερώτηση 11

Πιστεύετε ότι οι νέοι κάτω των 18 ετών θα πρέπει να έχουν δικαίωμα ψήφου;

Για αρχή εδώ να σας πω -επειδή έχουμε και ευρωεκλογές σε λίγο καιρό- οι διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες δεν έχουμε ίδιο όριο -όχι για την ψήφο- για το δικαίωμα του εκλέγεσθαι, [δηλαδή] για να θέσουν υποψηφιότητα. Πριν απαντήσω, λοιπόν, για το δικαίωμα της ψήφου, θέλω να το πω γιατί είναι σημαντικό. Στην Ελλάδα το δικαίωμα του εκλέγεσθαι είναι στα 25 για τις ευρωεκλογές. Είναι από τα ανώτερα όρια και δεν θεωρώ ότι αυτό βοηθάει στην συμμετοχή των νέων στην πολιτική. Ένας νέος άνθρωπος -20 ετών- γιατί να μην μπορεί να θέσει υποψηφιότητα για τις ευρωεκλογές; Από τη στιγμή που συζητάμε ότι όλο και πιο πολύ θα πρέπει να εμπλέκονται νέοι και οι νέες στην πολιτική, για ποιο λόγο να θέτουμε τόσο υψηλό όριο; Τώρα, για το κομμάτι του δικαιώματος ψήφου, πιο πολύ -νομίζω- έχει σημασία να δούμε (ακόμα και στα 17 που μπορούν να συμμετέχουν) το επίπεδο της συμμετοχής, τον τρόπο της συμμετοχής, του πόση σημασία θεωρούν ότι έχει ψήφος τους ακόμα και αν ψηφίζουν. Και βλέπουμε και τα όρια ηλικίας σε δεύτερο χρόνο. Το θεωρώ δηλαδή πιο σημαντικό να δούμε και με το υπάρχον πλαίσιο πόσοι και πόσες ψηφίζουν και κυρίως τι νόημα δίνουν σε αυτή τους την πράξη. Γιατί δεν είναι μόνο να ψηφίσει είναι και τι προσδοκίες έχεις από την από την ψήφο σου.

Ερώτηση 12

Ποιες προσδοκίες για αλλαγή πιστεύετε ότι έχουν οι νέοι Έλληνες;

Πολύ ενδιαφέρον ερώτημα. Αντιφατική είναι η εικόνα που διαμορφώνεται, ακόμα και από τα στοιχεία των ερευνών μας βλέπουμε αντιφάσεις. Δηλαδή, σε μια πρόσφατη έρευνα που συντονίζει ο συνάδελφος Γιάννης Αλμπάνης για τα 50 χρόνια της μεταπολίτευσης (με αφορμή αυτήν την επέτειο των 50 χρόνων, κάναμε μια μεγάλη έρευνα σε γενικό πληθυσμό, όπου εκεί συμμετείχαν και πάρα πολλοί νέοι και νέες) φαίνεται ότι στο ερώτημα αν πιστεύουν ότι θα ζήσουν καλύτερα από τις προηγούμενες γενιές, οι απαντήσεις δείχνουν μια συντριπτική απαισιοδοξία, το οποίο έχει να κάνει και με αυτό που σας έλεγα πριν. [δηλαδή ότι] έχει εμπεδωθεί μια κατάσταση μέσα από τα χρόνια της κρίσης, που δεν υπάρχουν καν μνήμες της προηγούμενης εποχής. Και, άρα, δεν υπάρχει ούτε καν η προσδοκία ότι θα ζήσουν καλύτερα. Είναι καταθλιπτικό για μια κοινωνία, η νέα γενιά να έχει εμπεδώσει ότι θα ζήσει χειρότερα από τις προηγούμενες γενιές.

Από την άλλη, όμως, έχουμε στοιχεία στις έρευνές μας που, πολλές φορές, οι νέοι και οι νέες δηλώνουν ότι θεωρούν ότι θα βελτιωθεί η κατάσταση τους. Θεωρούν ότι θα πάνε καλύτερα τα πράγματα. Έχουν μια μεγαλύτερη αισιοδοξία σε κάποιους άλλους δείκτες σε σχέση με την προηγούμενη γενιά, το οποίο είναι και απόλυτα λογικό λόγω του νεαρού της ηλικίας. Σε μια εποχή πολλαπλών κρίσεων -σαν αυτή την οποία βιώνουν είναι οι νέοι και οι νέες σήμερα, κρίση οικονομική, κρίση υγειονομική, κρίση κλιματική και οικολογική, πολέμων που όλο και περισσότερο εξαπλώνονται- σε αυτήν την συνθήκη -νομίζω ότι- θα πρέπει (τουλάχιστον από τις μεγαλύτερες γενιές που συζητάμε) να ελπίζουμε ότι οι νέοι θα έχουν προσδοκία για αλλαγή, γιατί είναι ίσως και η μόνη ελπίδα για να δούμε κάποια διέξοδο από την κατάσταση.

Ερώτηση 13

Σε αυτή την εκλογική χρονιά, πώς θα καθοδηγούσατε τους νέους που ψηφίζουν για πρώτη φορά;

Εκ του ρόλου μου δεν μου αντιστοιχεί να καθοδηγήσουν τους νέους και στην πραγματικότητα δεν θεωρώ ότι χρειάζονται [καθοδήγηση]. Θέλει και μια προσοχή στο πως οι μεγαλύτερες γενιές πολλές φορές θεωρούν ότι έχουνε [...] [εμπειρία]. Η εμπειρία είναι εμπειρία, αλλά αυτό δεν είναι ένα αποκλειστικό προνόμιο. Είναι αυτό που σας έλεγα πριν, ότι κάθε γενιά έχει δικαίωμα να ανακαλύψει την πολιτική και με τους δικούς της όρους, να κάνει και τα λάθη της, να είναι και πρωτότυπη. Και πολλές φορές η πρωτοτυπία της να μας εκπλήξει κιόλας σε σχέση με δρόμους που τυχόν θα ανοίξει. Σε κάθε περίπτωση, συνδέοντάς το και με την προηγούμενη ερώτηση, για μένα -και σε πιο προσωπικό και πολιτικό επίπεδο- είναι να μην κυριαρχήσει η απογοήτευση, να μην κυριαρχήσει η απάθεια, να μην κυριαρχήσει η αίσθηση μιας απουσίας εναλλακτικών, ένας κυνισμός δηλαδή που μπορεί να οδηγήσει τους νέους και τις νέες στην παραίτηση. Εμένα αυτός είναι ο μεγάλος μου φόβος. Εάν δεν κυριαρχήσουν όλα τα προηγούμενα, θέλω να ελπίζω ότι η εμπλοκή τους με την πολιτική, πράγματι θα ανοίξει δρόμους για μια διαφορετική κατεύθυνση.

Ερώτηση 14

Τι συμβουλή θα δίνετε σε έναν νέο που θέλει να ασχοληθεί με την πολιτική;

Να έχει επιμονή. Να έχει συλλογική αυτοπεποίθηση. Η αυτοπεποίθηση είναι ένα πράγμα το οποίο κρίνεται και σε συλλογικό επίπεδο. Δηλαδή, έχει μεγάλη σημασία ότι -σε μια εποχή που κυριαρχεί και προωθείται τόσο έντονα ο ατομισμός, ο ατομικός δρόμος, η ατομική ευθύνη- να αντιστρέψουμε τη φορά των πραγμάτων και να σκεφτούμε με όρους κοινωνίας με όρους συλλογικών δράσεων, με όρους συλλογικών εναλλακτικών και προοπτικών. Τώρα, το από ποιον ακριβώς δρόμο περνάει αυτό, δεν είναι ο δικός μου ρόλος εδώ να το αναδείξω. Αλλά αν θέλετε, αυτό προκύπτει και από τα ευρήματα των ερευνών μας. Δεν είναι ενιαία ποτέ η νέα γενιά. Εντός της νέας γενιάς, συνυπάρχουν διαφορετικές πολιτικές, κοινωνικές και πολιτισμικές προτιμήσεις. Υπάρχει μια εν εξελίξει αντιπαράθεση μέσα στη νέα γενιά. Εκεί είναι που επιδρά και ο ατομισμός σαν βασικός πυλώνας της κυρίαρχης ιδεολογίας. Επομένως, η συμβουλή μου -σε σχέση και με τον τρόπο που αντιλαμβάνομαι τα πράγματα από μια κατεύθυνση κοινωνικής αλλαγής- είναι να μην εγκλωβιστούν σε έναν σε μια λογική ατομικού μονόδρομου, αλλά να σκεφτούν εναλλακτικά έξω από τα συνηθισμένα πλαίσια.

Ερώτηση 15

Έχετε κάποιο μήνυμα για τους νέους δημοσιογράφους της Globe Reporters;

Προσωπικά, έχω πολύ μεγάλη εκτίμηση στο κομμάτι εκείνο των δημοσιογράφων που δεν το βάζουν κάτω και αντιλαμβάνονται τη δουλειά τους ως λειτουργήμα. Ως λειτουργήμα να φέρουν την αλήθεια στο φως, κόντρα πολλές φορές σε πιέσεις που υπάρχουν για τη συγκάλυψη της αλήθειας, κόντρα -πολλές φορές- σε

μια επιχειρούμενη επιβολή λογοκρισίας -ή και αυτολογοκρισίας- προκειμένου να κινηθούν εντός συγκεκριμένων πλαισίων. Υπάρχουν δημοσιογράφοι που με κίνδυνο -πολλές φορές ακόμα και της ζωής τους- λειτουργούν διαφορετικά. Είναι πολύ σοβαρή υπόθεση, γιατί σχετίζεται με τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται ο δημόσιος λόγος και η δημόσια σφαίρα. Η ελευθερία του λόγου, η ελευθερία της έκφρασης είναι πολύτιμα αγαθά. Και σε μια εποχή που νομίζω ότι τίθενται εν αμφιβόλω και εν κινδύνω, έχει σημασία οι νέες γενιές των δημοσιογράφων, νέες γενιές των ανθρώπων με επαγγελματικό τρόπο θα παρεμβαίνουν στη δημόσια σφαίρα να φέρνουν και νέες κουλτούρες (όχι «νέες» [πραγματικά] γιατί πάντα υπήρχαν άνθρωποι που το πάλευαν) να συνεχίσουν αυτές τις παραδόσεις, [δηλαδή] μιας ερευνητικής δημοσιογραφίας, μιας δημοσιογραφίας που τιμά πραγματικά τον κοινωνικό της ρόλο.